

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-9/2

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир хайати:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.
Абдуллаева Муборак Махмусовна, б.ф.д., проф.
Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович,
т.ф.д., проф.

Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.
Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.

Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф.

Бабаджанов Хушнот, ф.ф.н., проф.

Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.

Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.

Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х.

Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.

Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.

Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.

Исмаилов Исҳақжон Отабаевич, ф.ф.н., доц.

Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.

Жуманов Мурат Арепбаевич, д.б.н., проф.

Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.

Каримов Улғубек Темирбаевич, DSc

Курбанова Саида Бекчановна, ф.ф.н., доц.

Қутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.

Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.

Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.

Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х.

Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.

Мирзаева Гулнора Саидарифовна, б.ф.д.

Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.

Раззақова Сурайё Раззоқовна, к.ф.ф.д., доц.

Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.

Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д.,

проф.

Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.

Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.

Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.

Сапарбаева Гуландам Машариповна, ф.ф.ф.д.

Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.

Сафаров Алишер Каримджанович, б.ф.д., доц.

Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.

Сотипов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.

Тожибаев Комилжон Шаробитдинович,

б.ф.д., академик

Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.

Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.

Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.

Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.

Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.

Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.

Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.

Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.

Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Худайберганова Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д.

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№9/2 (106), Хоразм Маъмун академияси, 2023 й. – 138 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

© Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими, 2023

МУНДАРИЖА ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Abrorov S.Z. Islom fond indekslarining mamlakat moliya bozori uchun ahamiyati	5
Beknazarova G. Chorvachilik sohaslarini takomillashtirishda intensiv oziqlanish maxsulotlarini ishlab chiqarish va optimal ozuqa ratsionini tuzishning modeli	10
Erdonov M.E. Xizmat ko'rsatish korxonalarining iqtisodiy salohiyati tushunchasi, mohiyati va uning tarkibiy qismlari	15
Eshniyazova Y.Y. Kichik biznesning mintaqa ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi o'rni va ularni soliqlar vositasida rag'batlantirish	19
Eshqulova H.Sh. SUT Chorvachiligida mahsuldorlikni oshirish uchun innovatsiyalarni joriy etish va uning soha rivojidadagi ahamiyati	21
G'aniev M.H. O'zbekistonda aholining kambag'allik darajasini qisqartirish yo'nalishlari	25
Jalilov A.X. «O'zbekiston temir yo'llari» AJ kompaniyasi sanoat korxonalaridagi innovasion faoliyatning samaradorlik darajasini aniqlash	28
Jumanazarov O.S. Qoraqalpog'istonda ijtimoiy sug'urta va tibbiy-ijtimoiy xizmatlar sohasida sherikchilik mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari	30
Jumayeva Z.Q. Investision faollik asosida mintaqani kompleks rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	38
Khasanova G.Dj. Turizm – iqtisodiyotni rivojlantirish drayveri sifatida	42
Muxtorov O'B., Rustamov J.R. O'zbekiston qishloq xo'jaligi melioratsiya tadbirlarini innovatsion tashkil etish va samaradorligini oshirish	45
Qidirniyazov A.Sh. Sanoat korxonasining innovatsion loyahasini tanlash va baholashning asosiy mezonlari	50
Shaxobov X.M. Klaster-innovasion iqtisodiyotda tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning muhim asosi	53
Shodiyev D.S. Qurilishda buhgalteriya tizimining shakllanishi yevropa fani tarixida	57
Toliboyev S.T. Masofaviy bandlikning rivojlanishi, muammolari va istiqbollari	60
Xatamov N.O. Hududlarga xorijiy investitsiyalar jalb qilishda investitsion muhit jozibadorligi	63
Xaydarov I.A. Temir yo'l transportida yuk tashishda tarif siyosatini shakllanishi muammolari va ularni hal qilish yo'llari	68
Yo'ldosheva L.T. Iqtisodiy boshqaruvning turli darajalarida turistik tashkilotlar faoliyati tahlili	71
Абдурахмонов Х.И. Замонавий инновацион тараққиётнинг ёшлар дунёкарашига таъсири	74
Анварова Л.Ш. Меҳнат самарадорлигини тажрибага татбиқ этилиши	77
Ахмедов М.Ш. Корхоналарда персонални бошқаришнинг мотивацион асослари	80
Байбобоева Ф.Н. Кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlikда иқтисодий хавфсизликнинг таркибий қисmlari	83
Ғаффоров Ж.Ф. Бизнес жараёнлари тушунчаси ва унинг эконометрик моделлаштириш асослари	86
Махаммадалиева М.Ш. Электронная коммерция в Узбекистане: следующий рубеж	91
Нуриллаев Ж.Я. Қорақўлчилик тармоғида жунни қайта ишлаш тизимини яратиш орқали тармоқ самарадорлигини ошириш	97
Нуриллаев Ж.Я. Ўзбекистонда қорақўлчилик ривожига институционал ислохотларнинг таъсири	103
Саидов Д.Р. Хоразм вилояти автосервис хизматларини ижтимоий-иқтисодий ва демографик омиллар асосида баҳолаш ва прогнозлаш	106

Суннатов Ю.У. Корхона харажатларини минималлаштиришда товар–моддий захираларнинг оптимал буюртма миқдорини аниқлаш	112
Халмухамедов А.А. Туристическая безопасность в Узбекистане: история и современность	116
Хушмуродова М. Анализ конкурентных преимуществ электронной торговли супермаркетов Самаркандской области	120
Ҳамдамов А.Ҳ. Туризм соҳасини ривожлантиришда рақамли технологиялар билан боғлиқ тушунчаларининг ижтимоий ва иқтисодий моҳияти	124
Эрназаров Н.Э. Давлат бюджети даромадлари барқарорлигини таъминлашда акциз солиғи таъсирчанлигини ошириш	127
Эсанова Н. Ўзбекистоннинг жанубий вилоятлари саноатини ривожлантиришда хорижий мамлакатлар билан ҳамкорлик	130
Юлдашева С.А., Холбутаева Ш.А., Ғиёсидинов Б.Б. Транспорт корхоналарида логистик жараёнларни амалга ошириш	133

8) Tarixiy obidalarga olib boruvchi yo'llarni sozlash lozim. Buxoro viloyatiga sayohat qiluvchilar uchun bir kunda "Etti pir" kompleks ziyoratini amalga oshirish yo'lga qo'yilmoqda. Bu ma'naviy, tashkiliy, iqtisodiy jihatdan yaxshi o'ylangan tadbir. Ammo "Etti pir" ziyoratgohlari orasidagi yo'l infratuzilmasi, ziyorat maskani atrofidagi bino va yo'laklar, umuman, talabga javob bermaydi. Bu, nazarimda, tarixiy binolar ulug'vorligiga birinchi qadamdan soya solayotgandek.

9) Tarixiy obidalarda ishlayotgan gidlarning aksari faqat o'zbek tilida so'zlashuvchilardan iborat, bu ichki turizm uchun asqotar. Ammo xorijliklar uchun tarjimon o'z yo'lga, shu me'moriy obida tarixi, arxitekturasi va boshqa masalalar bo'yicha ma'lumot bera oluvchi chet tilini biladigan gidlar kerak. Qo'shimcha ravishda, har bir obida uchun yo'bo'lmasa, yuqorida aytganimiz "Etti Pir" ziyoratgohlari, Xorazmdagi Xiva kompleksiga kiruvchi obidalar uchun "audio gid"lar tashkil qilish kerak. Mazkur audiogidlar dunyoning asosiy bir necha tillarida turistlar uchun obidalar haqida so'zlab tursa, ko'rinayotgan meros ortida yana qanday tarix borligini ko'rsatib bergan bo'lardi.

10) Ziyorat o'z odobi bilan go'zal. Turistlar tomonidan eng ko'p "e'tirof" etilgan hojtaxona va tahoratxonalarga to'xtalib o'tish albatta, zarur. Toshkentdan to Samarqand, Buxorogacha, undan Xivagacha avtobus yoki yo'l mashinalarida boradigan turistlar uchun yo'l-yo'lakay "WC" xonalar va erkaklar hamda ayollar uchun mo'ljallangan alohida toza, ozoda tahoratxonalar tashkil qilish mutasaddi tashkilotlar uchun ko'p ham qiyin bo'lmasa kerak.

Turizm sohasi – iqtisodiyotni rivojlantirish drayveri hisoblanadi. SHuning uchun, ushbu sohani, chin ma'noda rivojlantirmoqchi bo'lsak, yuqoridagi va bundan boshqa ko'plab muammolarning javobini izlashimiz, ularga tezda echim topishimiz zarur, deb hisoblaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" asari. - Toshkent, 2021y ; -172 b

2. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 18 iyulda qabul qilingan "Turizm to'g'risida"gi O'RQ-549-sonli Qonuni.

3. UNWTO, World Tourism Barometer, vol. 18, No. 3, June 2020, Madrid, URL: <https://doi.org/10.18111/wtobarometereng>

4. Ruzmetov B., Panjiyeva N. Mintaqa turistik salohiyatni yuksaltirish strategiyasi va ustuvor yo'nalishlari. // "Mintaqaviy rivojlanishning zamonaviy muammolari: oziq-ovqat havfsizligi, boshqaruvning markazlashtirilmasligi, yashash darajasining o'sishi" ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Huzuridagi "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari" ilmiy-tadqiqot markazi, Toshkent. 2020. № 9/4- B. 92-96.

5. Ruzmetov B. Regional economy. Experience, problems, effectiveness of integrated development. Tashkent, "FAN", 2002

UO'K 332.34:631.111(470.319)

**O'ZBEKISTON QISHLOQ XO'JALIGI MELIORATSIYA TADBIRLARINI
INNOVATSION TASHKIL ETISH VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH**
**O'.B.Muxtorov, dots., "Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash
muhandislari instituti" Milliy tadqiqot universiteti, Toshkent**
J.R.Rustamov, o'qituvchi, Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti, Qarshi

Аннотация. Dunyo aholisining o'sishi va globallashtirish jarayonlarining chuqurlashishi insoniyat iste'moli uchun oziq-ovqat va boshqa moddiy ne'matlar ishlab chiqarishni mutanosib ravishda ko'paytirish va ularning sifatini ekologik nuqtai nazardan yaxshilash zaruratini keltirib chiqarmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jahon amaliyotida bu muammo ko'pincha ekstensiv omillar, asosan qishloq xo'jaligi ekinlari maydonlarini kengaytirish hisobiga hal etiladi. Biroq, mavjud ekin maydonlarining cheklangan miqdori 1500 mln. gektar. Shuning uchun aytish mumkinki, ekin maydonlarining deyarli barcha zahiralardan insoniyat foydalangan. Binobarin, qo'shimcha yerlarni o'zlashtirish va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ekologik inqirozning oldini olish, shu asosda ekin maydonlaridan samarali foydalanish, o'z navbatida, innovatsion yechimlar asosida tabiiy resurslarni takror ishlab chiqarish va insonning xo'jalik faoliyati o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlash zaruratini keltirib chiqaradi. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini intensivlashtirish

omillaridan biri sifatida yer melioratsiyasining roli yuqori bo'lib, tarmoq samaradorligini ta'minlashda birlamchi va asosiy o'rin tutadi..

Kalit so'zlar: Melioratsiya, qishloq xo'jaligi, innovatsion tashkil etish, meliorativ tadbirlar, tuproq, tuproq sifati.

Аннотация. Глобальный рост населения и углубление процессов глобализации требуют пропорционального увеличения производства продуктов питания и других материальных благ для потребления человеком и повышения их качества с экологической точки зрения. Анализ показывает, что в мировой практике эта проблема часто решается за счет экстенсивных факторов, в основном за счет расширения посевных площадей сельскохозяйственных культур. Однако ограниченное количество доступных пахотных земель оценивается в 1500 миллионов гектаров. Поэтому можно сказать, что практически все запасы пашины использованы человечеством. Поэтому освоение дополнительных земель и предотвращение возможного экологического кризиса, а на этой основе эффективное использование пашины, в свою очередь, обуславливает необходимость воспроизводства природных ресурсов на основе инновационных решений и обеспечения баланса между хозяйственной деятельностью человека. Роль мелиорации земель как одного из факторов интенсификации сельскохозяйственного производства высока и играет первостепенную и ключевую роль в обеспечении эффективности отрасли.

Ключевые слова: Мелиорация, сельское хозяйство, инновационная организация, мелиоративные мероприятия, почва, качество почвы.

Abstract. Global population growth and the deepening of globalization processes make it necessary to increase the production of food and other material goods for human consumption in proportion and to improve their quality from an environmental point of view. The analysis shows that in world practice, this problem is often solved by extensive factors, mainly by expanding the area under agricultural crops. However, the limited amount of available arable land is estimated at Rs 1,500 mln. hectares. Therefore, it can be said that almost all the reserves of arable land have been used by mankind. Therefore, the development of additional lands and the prevention of the possible ecological crisis, and on this basis the efficient use of arable land, in turn, necessitates the reproduction of natural resources on the basis of innovative solutions and ensuring a balance between human economic activity. The role of land melioration as one of the factors of intensification of agricultural production is high and plays a primary and key role in ensuring the efficiency of the sector.

Keywords: Reclamation, agriculture, innovative organization, reclamation activities, soil, soil quality.

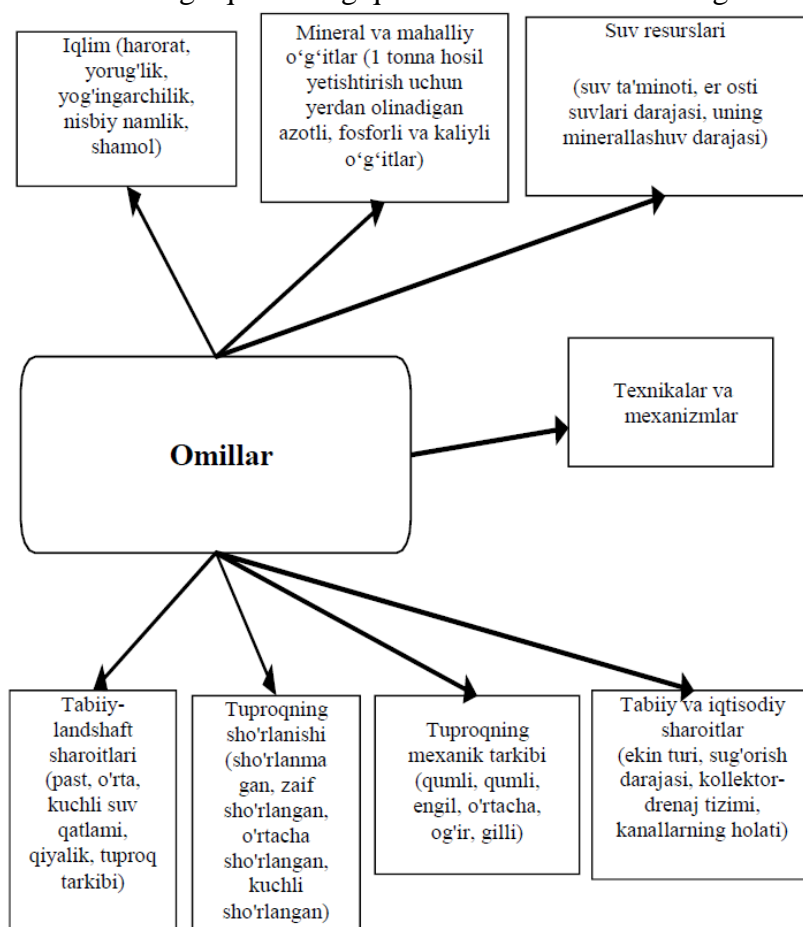
Кириш. Qishloq xo'jaligi moddiy ishlab chiqarishning bir tarmog'i sifatida boshqa barcha tarmoqlardan yer asosiy va almashtirib bo'lmaydigan ishlab chiqarish vositasi ekanligi bilan ajralib turadi. Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, eng avvalo, yerga bo'lgan munosabatni to'g'ri hal etishga, xususan, tuproq sifatini yaxshilashga bog'liq bo'ladi. Tuproqning tabiiy sifatini yaxshilash birinchi navbatda agrotexnik usullar orqali amalga oshiriladi. Biroq, o'simliklarni parvarish qilish va ularning salohiyatidan foydalanish uchun faqat agrotexnik usullar etarli bo'lmaydi. Tuproq o'zining suv va havo rejimini boshqarish, moslashish yo'llarini me'yorlashtirish va uzoq muddatda hosildorlikni oshirish imkoniyatiga ega bo'lsada, agrotexnik usullardan farq qiladi va eng muhimi, ulardan tejamkor va samarali foydalanish uchun mustahkam zamin yaratishga xizmat qiladi. ekinlar hosildorligini oshirish. mahsulot sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan meliorativ omillar va chora-tadbirlarni qo'llash ob'yektiv zaruratdir.

Асосий қисм. Tuproqning tabiiy sifatini yaxshilash birinchi navbatda agrotexnik usullar orqali amalga oshiriladi. Biroq, o'simliklarni parvarish qilish va ularning salohiyatidan foydalanish uchun faqat agrotexnik usullar etarli bo'lmaydi. Garchi, yuqorida ta'kidlanganidek, bu holda tuproq uzoq muddat davomida o'zining suv-havo rejimini boshqarishi, moslashish yo'nalishini to'g'rilashi va unumdorligini oshirishi mumkin bo'lsa-da, u agrotexnik usullardan farq qiladi va eng muhimi, o'zining tejamkorligi va samaradorligi bilan barqarordir. foydalanish. Tuproq hosil qilish, qishloq xo'jaligi ekinlari hosildorligini oshirishga xizmat qiluvchi va mahsulot sifatiga bevosita ta'sir

ko'rsatadigan meliorativ omillar va chora-tadbirlarni qo'llash ob'ektiv zaruratdir. Shuni ta'kidlash kerakki, yerlarning meliorativ holati tabiiy-iqlim sharoitlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, barcha asosiy omillardan foydalanish darajasiga bevosita va bilvosita ta'sir qiladi. Darhaqiqat, qishloq xo'jaligi yerlarida meliorativ tadbirlarni amalga oshirish yoki qilmaslik iqlim omillarining ta'sirini hisobga olishni talab qiladi.

Umuman olganda, o'rganilgan ilmiy-nazariy va uslubiy-amaliy ishlanmalar asosida qishloq xo'jaligida tuproq unumdorligini saqlash va oshirish, eng muhimi, qishloq xo'jaligi ekinlari hosildorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash va xo'jalik yurituvchi subyektlar daromadini oshirishga qaratilgan er meliorativ chora-tadbirlarining samaradorligi aniqlandi. ob'ektlar Bizning fikrimizcha, bazaning roli birinchi navbatda bir-biri bilan bevosita bog'liq bo'lgan bioiqlim potentsiali, fito-aktiv nurlanish darajasi va fotosintetik jarayonlardir va shuning uchun ular o'rtasidagi munosabatlarni quyidagi 1-rasmda aks ettirish mumkin deb hisoblaymiz.

Tuproq unumdorligiga ta'sir etuvchi omillarning kengligi va ularni organik va muvozanatli rivojlantirish zaruratidan kelib chiqqan holda, melioratsiya uchun ekin maydonlarini tanlash masalasi, birinchi navbatda, ularni kompleks yoki individual amalga oshirish, shuningdek, o'ziga xos xususiyatlarning tabiati bilan bog'liq. ularning qo'llanilishi va samaradorligini baholash.

1-rasm. Yer melioratsiyasining o'zgarishiga bevosita ta'sir qiluvchi omillar

Yer va suv resurslaridan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini aniqlash mezonlari va ko'rsatkichlari, tuproq unumdorligini oshirishda meliorativ tadbirlarni qo'llash yuzasidan turli fikr-mulohazalar, taklif va tavsiyalar bildirilmoqda. Yerlarni baholash va undan foydalanish samaradorligini aniqlashda, shuningdek, iqtisodiy samaradorlikni aniqlashda muayyan yer uchastkasining sifat ko'rsatkichlarini va hattoki dala konturlarini solishtirish imkonini beruvchi usullarni hisobga olish maqsadga muvofiqdir. Yerni baholash mezoni sifatida, eng avvalo, uning ishlab chiqarish quvvatini belgilovchi meliorativ holatini, xususan, tuproqning biologik, mexanik va agrokimyoviy tarkibini hisobga olish maqsadga muvofiqdir.

Barcha melioratsiya tadbirlarining samaradorlik darajasini (Smti) aniqlash uchun bizning tavsiyamiz, birinchidan, ishlab chiqarishning bir tsiklida qilingan umumiy xarajatlardan melioratsiya

xarajatlarini, ikkinchidan, ushbu turdagi melioratsiya asosida olingan natijani olib tashlashdir. qo'shish natijasida hisoblangan ko'rsatkich orqali ta'sirni ifodalash maqsadga muvofiq chora-tadbirlar.

Tuproq unumdorligiga ta'sir etuvchi omillarning ko'pligi va ularning organik va muvozanatli rivojlanishi zarurati tufayli melioratsiya uchun haydaladigan yerlarni tanlash masalasi, birinchi navbatda ularni kompleks yoki individual ravishda amalga oshirish bilan bog'liq, shuningdek o'ziga xos xususiyatlarning tabiati ularning qo'llanilishi va samaradorligini baholashni qiyinlashtiradi.

Yer va suv resurslaridan foydalanishning iqtisodiy samaradorligini aniqlash mezonlari va ko'rsatkichlari, shuningdek tuproq unumdorligini oshirish uchun melioratsiya tadbirlaridan foydalanish bo'yicha turli fikrlar, takliflar va tavsiyalar mavjud. Erni baholash va ulardan foydalanish samaradorligini aniqlashda, shuningdek iqtisodiy samaradorlikni aniqlashda ma'lum bir er uchastkasining sifat ko'rsatkichlarini va hatto dala konturlarini taqqoslashga imkon beradigan usullarni hisobga olish maqsadga muvofiqdir. Erni baholash mezoni sifatida, birinchi navbatda, uning ishlab chiqarish quvvatini, xususan, tuproqning biologik, mexanik va agrokimyoviy tarkibini belgilaydigan meliorativ holatini hisobga olish maqsadga muvofiqdir.

Barcha melioratsiya tadbirlarining samaradorlik darajasini (S_{mti}) aniqlash uchun bizning tavsiyamiz, birinchi, ishlab chiqarishning bir tsiklida qilingan umumiy xarajatlardan melioratsiya xarajatlarini ayirish, ikkinchidan, ushbu turdagi melioratsiya tadbirlari asosida olingan natijadir. qo'shish natijasida hisoblangan indikatorning.

$$S_{mti} = I_{gn} - I_{gh} + (S_{amt} + S_{gmt} + S_{utm} + S_{km} + S_{mtm}) \quad (1)$$

S_{mti} - melioratsiya tadbirlarining iqtisodiy samaradorligi ko'rsatkichi, so'm;

I_{gn} - ishlab chiqarish natijasi (qiymat jihatidan);

I_{gh} - ishlab chiqarish xarajatlari, so'm;

S_{amt} - agrotexnik melioratsiya tadbirlarining iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichi, so'm;

S_{gmt} - gidrotexnik melioratsiya tadbirlarining iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichi, so'm;

S_{utm} - o'rmon-texnik melioratsiya tadbirlarining iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichi, so'm;

S_{km} - kimyoviy melioratsiya tadbirlarining iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichi, so'm;

S_{mtm} - madaniy-texnik melioratsiya tadbirlarining iqtisodiy samaradorligi, so'm;

Shuning uchun yer melioratsiyasidan iqtisodiy samaradorlikning umumlashgan, ya'ni integral ko'rsatkichini quyidagicha ifodalash maqsadga muvofiqdir.

$$S_{mtium} = I_{gn} - I_{gh} + (S_{amt} + S_{gmt} + S_{utm} + S_{km} + S_{mtm}) / I_{gh} + \square_{ni} = I(T + M_k / K_{ki}) \quad (2)$$

bunda: S_{mtium} - melioratsiya tadbirlarining iqtisodiy samaradorligining yagona umumlashtiruvchi ko'rsatkichi;

n - amalga oshiriladigan meliorativ tadbirlar soni; i - melioratsiya tadbirlarining turlari;

T - melioratsiya tadbirlari qiymati;

M_k - kapital qo'yilmalar samaradorligining me'yoriy koeffitsienti;

K_{ki} - meliorativ chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun maxsus kapital qo'yilmalar.

Aytish mumkinki, melioratsiya tadbirlarini kompleks amalga oshirish agroekologiya tizimidagi barcha xo'jalik faoliyatini qamrab oladi. Bunday yondashuv, birinchi, jamiyat va tabiatning rivojlanish qonuniyatlari talablarini qondirish, birinchi, qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish hajmini oshirish orqali aholini barqaror qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan ta'minlash, ikkinchi, agrolandshaft xavfsizligini ta'minlashga imkon beradi. melioratsiya chora-tadbirlari to'g'risida.

Ma'lumki, yerlarning har qanday darajada sho'rlanishi qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiruvchi fermer xo'jaliklariga uch barobar zarar yetkazadi. Bu, birinchi, ekinlar hosildorligining pasayishiga olib keladi, ikkinchi tomondan, mahsulot sifatini pasaytiradi, uchinchi, tuproq unumdorligini tiklash va oshirishga sarflanadigan moddiy va kapital xarajatlarni oshiradi. Masalan, amalda eng muhim meliorativ tadbirlardan biri ekin maydonlarini yuvishdir. Biroq

ko'p sohalarda bu chora-tadbirlarni amalga oshirish imkoniyati suv resurslari taqchilligi tufayli cheklangan. Jumladan, Kegeyli tumanidagi "Roman boshlik" fermer xo'jaligida 2020-yilda jami 40 gektar maydonga paxta ekilib, shundan 32 gektar maydonni suv olib ketgan, ya'ni zarur agrotexnik tadbirlar o'tkazilib, qolgan qismini suv olib ketgan. suv tanqisligi tufayli hudud. Natijada sho'rlangan maydonning gektaridan 20,4 sentnerdan jami 65,28 tonna, yuvilmagan sho'rlangan maydonning gektaridan 16,1 sentnerdan 12,88 tonna paxta olindi (1-jadval).

1-jadval.

Qoraqalpog'iston Respublikasi "Roman boshlik" dalalarida yuvilgan va yuvilmagan paxta dalalarida erishilgan iqtisodiy va ekologik samaradorlik (2020-yil) Bir gektar hisobidan

№	Ko'rsatkichlar	Tuz yuvilmagan joyda	Tuz yuvilgan joyda	Farq + ko'proq - oz
1	Hosildorlik, ts/ga	16.1	20.4	+4.3
2	Yalpi mahsulot, tonna	1.61	2.04	+0.43
3	Tuz yuvish uchun barcha xarajatlar, ming so'm	0	49.2	+49.2
4	Tuz yuvishda mexanizatsiyalash va elektr energiyasiga sarflangan xarajatlar, ming so'm	0	28.3	+28.3
5	tuz yuvish bilan shug'ullanuvchi ishchilarning ish haqi (ushlab qo'yilgan chegirmalar bilan), ming so'm	0	20.9	+20.9
6	Bir gektarning tannarxi, ming so'm	5727	6179.0	+452
7	Yalpi mahsulot qiymati, ming so'm	4991.0	6426.0	+1435.0
8	Foyda +, zarar -, ming so'm	-736	247	x
9	Foyda, %	-12.8	4.8	x

Xulosa. Ana shu uslubiy yondashuv asosida monografik tadqiqotlar olib borilgan Qoraqalpog'iston Respublikasida 2007 yilda meliorativ sharoiti yomon bo'lgan yerlarda hosildorlikning yo'qolishi natijasida fermer xo'jaliklari o'rtacha 4,1 milliard so'm zarar ko'rgan. so'm, va 5,6 mln. so'm tola sifatida yiliga. AQSh dollarini, 2017 yilda esa 9,2 mlrd. so'm yoki tola sifatida 2,56 mln. dollar ishlab chiqarilmagan. Shu bois, bizning fikrimizcha, respublika qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining ekologik muammolarini hal etishda almashlab ekish tizimini tubdan o'zgartirish va joriy etish bilan bir qatorda organik (mineral) o'g'itlar va o'simliklarni himoya qilishning kimyoviy vositalari, organik moddalar va uni bioresurslardan kengroq foydalanish chora-tadbirlariga ustuvor ahamiyat berish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mukhtorov U 2021 Stimulating the efficient use of agricultural land based on the improved methodology for land tax calculation ed V Breskich and S Uvarova E3S Web Conf. 244 03013.
2. Inamov A, Ruziev I and Nurjanov S 2021 Interpolation in smoothing tin model of the earth IOP Conf. Ser. Mater. Sci. Eng. 1030.
3. Choriev J, Muslimov T, Abduraupov R, Khalimbetov A and Abdurakhmonov S 2020 Fundamentals of developing and designing portable weirs for farmlands IOP Conf. Ser. Mater. Sci. Eng. 869 072023.
4. Pourghasemi H R and Mohseni Saravi M 2019 Land-Subsidence Spatial Modeling Using the Random Forest Data-Mining Technique (Elsevier Inc.).
5. Zare M, Drastig K and Zude-Sasse M 2020 Tree water status in apple orchards measured by means of land surface temperature and vegetation index (LST-NDVI) trapezoidal space derived from landsat 8 satellite images Sustain. 12 1–19.
6. Tantalaki N, Souravlas S and Roumeliotis M 2019 Data-Driven Decision Making in Precision Agriculture: The Rise of Big Data in Agricultural Systems J. Agric. Food Inf. 20 344–80.
7. Shi T, Li X, Xin L, Xu X and Etingoff K 2018 The spatial distribution of farmland abandonment and its influential factors at the township level: A case study in the mountainous area of China vol 70 (Elsevier).
8. Kavvadias A, Psomiadis E, Chanioti M, Gala E and Michas S 2015 Precision agriculture - Comparison and evaluation of innovative very high resolution (UAV) and LandSat data CEUR Workshop Proc. 1498 376–86.
9. Yin H, Prishchepov A V., Kuemmerle T, Bleyhl B, Buchner J and Radeloff V C 2018 Mapping agricultural land abandonment from spatial and temporal segmentation of Landsat time series Remote Sens. Environ. 210 12–24.
10. Mori S, Kato M and Ido T 2018 GISELA – GIS-based evaluation of land use and agriculture market analysis under global warming J. Appl. Remote Sens. 3 201–55
11. Qin Y and Jixian Z 2002 Methodology to develop land capability maps using geo- information systems (GIS) Geo-spatial Inf. Sci. 5 51–5.
12. V. Radha Krishna Murthy 2004 Crop Growth Modeling and Its Applications in Agricultural Meteorology Satell. Remote Sens. GIS Appl. Agric. Meteorol. 235.
13. Mladen J ic, Ivan P cak and Tomislav J 2013 Methodology to develop land capability maps using geo-information systems (GIS) African J. Agric. Res. 8 1354–60.

14. Melgar-García L, Godinho M T, Espada R, Gutiérrez-Avilés D, Brito I S, Martínez-Álvarez F, Troncoso A and Rubio-Escudero C 2021 Discovering Spatio- Temporal Patterns in Precision Agriculture Based on Triclustering Advances in Intelligent Systems and Computing vol 1268 AISC pp 226–36.

15. Aslanov I, Kholdorov S, Ochilov S, Jumanov A, Jabbarov Z, Jumaniyazov I and Namozov N 2021 Evaluation of soil salinity level through using Landsat-8 OLI in Central Fergana valley, Uzbekistan ed V Kankhva E3S Web Conf. 258 03012.

UO'K 338.984

SANOAT KORXONASINING INNOVATSION LOYIHASINI TANLASH VA BAHOLASHNING ASOSIY MEZONLARI

A.Sh.Qidirniyazov, mustaqil tadqiqotchi, Qoraqalpoq davlat universiteti, Nukus

Annotatsiya. Maqolada innovatsion loyihalarini baholash va tanlash, shuningdek, innovatsion loyxalarni amalga oshirish, maqsad uchun mablag'lardan foydalanish va loyiha bajarilishi kerak bo'lgan majburiy shart-sharoitlarni nazorat qilishning takomillashtirilgan usullari batafsil ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, loyiha, xavf, maqsad, strategiya, tadqiqot, tajriba, tanlov.

Аннотация. В статье все стороны углублённо рассмотрены оценки и выбор инновационных проектов, а также совершенствующийся методы контроля, за ходом реализации инновационных проектов, использованием средств по целевому назначению, и обязательные условия, которым должен соответствовать проект.

Ключевые слова: инновация, проект, риск, цель, стратегия, исследование, опыт, выбор.

Abstract. In the article all sides in-depth consideration of evaluation and choice of innovative projects, as well as improving methods of control over the implementation of innovative projects, the use of funds for their intended purpose, and the mandatory conditions that must comply with the project.

Key words: innovation, project, risk, goal, strategy, research, experience, choice.

Jahondagi rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, iqtisodiyotda innovatsiyalar keng joriy etilishi xalqaro miqyosdagi raqobatbardoshlikni oshirib, barqaror rivojlanish uchun mustahkam zamin yaratadi. Ayniqsa, sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatning keng yo'lga qo'yilishi tarmoq iqtisodiy samaradorligi oshishiga ahamiyatli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu holat innovatsion rivojlanish darajasi hamda sanoat tarmog'ining raqobatbardoshligi o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik orqali ham yaqqol namoyon bo'ladi.

O'zbekistonda iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlari, jumladan, sanoat tarmog'ini jadal rivojlantirishga e'tibor qaratilmoqda. Sanoat korxonalarini yuqori darajadagi zamonaviy texnika va texnologiyalar bilan jihozlash, ularni ishlab chiqarishga tatbiq etish orqali innovatsion iqtisodiyotga o'tish bo'yicha katta sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda. Bu borada «...barqaror iqtisodiy o'sishning eng muhim garovi – raqobatdosh mahsulotlar ishlab chiqarish, ular uchun yangi xalqaro bozorlar topish va eksportni ko'paytirish, tranzit salohiyatidan to'liq foydalanish hisoblanadi» [1].

Bugungi kunda mamlakatimiz milliy iqtisodiyoti tarmoqlarida xo'jalik faoliyati yuritayotgan sanoat korxonalarining innovatsion boshqaruvida muammolar yetarlicha bo'lib, buning eng asosiy sababi - ilm-fan bilan ishlab chiqarish munosabatlari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikning mavjud emasligi va buning uchun sanoat tarmoqlari korxonalarini uchun innovatsion loyxalarni ishlab chiqish darajasining pastligi hisoblanadi.

Innovatsion loyihani ishlab chiqish va amalga oshirish katta investitsiyalar va resurs xarajatlarini talab qiladi, shuning uchun innovatsion faoliyatda xavfni kamaytirish uchun korxonalar amalga oshirish uchun tanlangan innovatsion loyihani to'liq baholashi kerak.

Amalda, bitta korxonalar uchun samarali bo'lgan innovatsion loyiha bir qator ob'ektiv va sub'ektiv sabablarga ko'ra boshqa korxonalar uchun samarasiz bo'lib chiqishi mumkin, masalan, korxonaning hududiy joylashuvi, asosiy texnologik uskunalarning holati, mavjudligi, moddiy (xom ashyo) va moliyaviy resurslar, innovatsion loyihaning asosiy yo'nalishlari bo'yicha muhandis-texnik xodimlarning malaka darajasi va boshqalar. Bu omillarning barchasi innovatsion loyihaning natijasi